

## ŞİİR GÜNDELİKLERİ (Şiire Dâhil Notlar)

Ömer AKSAY

**E**nis Batur, bir söyleşide (*Arka Kapak*, Ekim 2015) “bundan on beş sene önce İkinci Yeni şairlerinin hiçbiri çok okunan şair değildi” diyor. Cümlede geçen “çok okunan şair” sıfat tamlaması, popülerleşmeye karşılık tercih edilmektedir. Aynı söyleşinin, aynı bölümünde Cemal Süreya’nın -dolaylı olarak Turgut Uyar’ın, Edip Cansever’in de- belli bir yayın kuruluşuna geçtikten sonra “satış şairi” olduğundan söz ediyor Enis Batur. Diyor ki: “Ece Ayhan zaten hâlâ değil.” Merak ettim: Neden? Bir bankanın yayın kuruluşuna geçtikten sonra “çok okunan şair” ya da “satış şairi” olunuyorsa, Ece Ayhan neden olmadı o hâlde? “Bunun başka nedenleri var” diyor Batur. “Sosyolojik nedenleri var, şu var bu var.” Ne var? Ben “okunan şair” yerine *okutulan şair* demek istiyorum. “Satış şairi”yle de uyumlu *okutulan şair*. Bir şey satıldığında halk ağzında o şey *okutulmuş* olur. Ben, “satış şairi” ile “çok okunan şair”in birbirinden farklı olduğunu iddia ediyorum. Önce mahut bankanın yayın kuruluşu tarafından yayımlanan İkinci Yeni şairlerinin (Sezai Karakoç dışında) şiir kitaplarının yayın tarihlerine, kaç baskı yaptıklarına bir bakalım: Turgut Uyar’ın ilk baskısı 2002’de yapılmış, yirmi ikinci baskısı 2016’da çıkmış. Edip Cansever’in tüm şiirlerinin iki cilt olarak ilk baskısı 2005’te çıkmış, 2015’te birinci cildin on üçüncü baskısı, ikinci cildin on birinci baskısı çıkmış. Bu durumda Edip Cansever, Turgut Uyar’a göre *daha az* “okunan şair” mi, yoksa *daha az* “satış şairi” mi? Ece Ayhan’ın ilk baskısı 1994’te; 2003’te genişletilmiş dördüncü baskısı ve 2015’te on ikinci baskısı yapılmış. İlhan Berk’in toplu şiirleri üç cilt hâlinde, üçünün de ilk baskısı 1999’da, dördüncü baskısı 2013’de yapılmış. Cemal Süreya’nın ilk baskısı 1995’te, altmış ikinci baskısı 2016’da yapılmış. Kendi kurduğu Diritiş Yayınları’nda kitaplarını yayımlayan Sezai Karakoç’un toplu şiirlerinin

yayın tarihine, kaçınıcı baskıyı yaptığına da bir bakalım: Çok çelişkili tarih ve rakamlara rastladım. Üzerinde on dördüncü baskı, basım tarihi de 2013 yazan kitabı masamda. Bu verilerden birçok şey çıkıyor: Mahut bankanın yayın kuruluşu tarafından İkinci Yeni şairlerinin kitaplarının yayımına başlandığı tarih aşağı yukarı 2000 yılı, Türkiye’de her şeyin *okutulmaya* çalışıldığı, alım-satımın arttığı, kültürün her alanında popülerleşmenin başlandığı tarihtir. Bunun en açık kanıtı, Sezai Karakoç’un da aynı tarihten itibaren (üstelik mahut bankanın yayın kuruluşuna geçmediği hâlde) “çok okunan şair” ya da “satış şairi” olarak nitelenebileceği gerçeğidir. “*Okutulmaya* çalışıldığı” dedim; dikkat edilirse, İkinci Yeni’nin lise Türk Dili ve Edebiyatı müfredatında *okutulmaya* başlaması da aynı tarihte mümkün olmuştur. İkinci Yeni şairleri içinde mâhut bankanın yayın kuruluşu tarafından en çok *okutulan şair* Cemal Süreya olmuş. En az *okutulan* İlhan Berk ve Ece Ayhan. İlhan Berk de Ece Ayhan da toplu şiirlerinin ilk baskısı çıktığında hayattaydı. Şairin ölümünden sonra (şairine ve ölümüne göre değişse de) kitabı daha çok *okutuluyor*. Nicelik olarak *çok okunan*, nitelik olarak da *gerçekten okunan* mıdır? Bu bağlamda Sezai Karakoç her bakımdan farklılığını sürdürmekte. Konu oldukça düşündürücü olduğu için önemli. Hem de bu konuya değinen, Türk yayıncılığında önemli tecrübelerle sahip Enis Batur olduğu için önemli.

//

“Kimsenin bir şeyi dikkate aldığı yok, diyecektim sözü uzattım. Çok şeyin değersizleştide, ölçülerin bozulduğu hatta kaybolduğu bir çağı yaşıyoruz.” Bunlar Turan Karataş’ın sözleri. *Türk Dili*’nin Şubat 2016 sayısında kendisiyle yapılan söyleşide yer alıyor. Soru şu: “Estetik ilkeler ya da ölçütler, bugünkü eleştiri ortamında yeteri kadar dikkate alınıyor mu?” Turan Karataş: “Sorunuzun bir kelimele cevapı ‘hayır’dır.” Arkasından da alıntıladığım cümleleri kuruyor. Burada sözü edilen değeri düşen şeyler, bozulan, kaybolan ölçüler, sadece bizimle ilgili değil, bütün insanların karşılaştığı bir durum; ama daha ziyade bizi olumsuz etkiliyor. Dikkate aldığı, değeri, ölçülerini koruduğu şeyler hayatının anlamını, varoluş nedenini teşkil eden bir milletten söz ediyoruz. Hayatımıza şiir dışında şiar arayışı bizi bulunduğumuz yerde, bulunduğumuz çağda etkisiz hâle getirdi. Şiir hakkında söyledikleri de dikkat çekici Turan Karataş’ın: “Gördüğüm kadarıyla bugünkü şiir bütün dünyada, maalesef itibardan düştü.” Böyle diyor. Çağın adını koymalıyız ilkin: “Elektronik (veya elektrik) çağı” diyordu McLuhan. Gutenberg’in Avrupa’yı karanlıktan aydınlığa çıkardığı ‘press’ teknolojisinden sonra, üzerinden tam beş yüz yıl geçtikten sonra kitap itibarını kaybetti. Işıklı ekranlarda bir şeyler aramaya

başladı insanlar. Ne aradığını kimse bilmiyor bence. Kitabın itibarını kaybetmesiyle birlikte insanın itibarı kayboldu. Kitaptan uzaklaşan insanlar tuhaf, belirsiz, tanımlayamadıkları bir korkuyla itibarsız, nereye ait olduğunu bilmeden hayatlarını sürdürür oldular. Patlayan bombalar, nefret dolu saldırılar, karmakarışık bir coğrafya. Şiirin bizi bu kaostan kurtarmaya gücü yetmiyor çünkü biz çareyi şiirde aramıyoruz, aradığımız her ne varsa şiirin dışında bugün. Diyor ki Turan Karataş: “Ülkemizde en çok yazılan, yayımlanan tür şiir, ancak etkisi, okuyanı en az olan da şiir.” Bu kadar çok yazılan şiirin bir etkisi yok, etkisiz; bir otomobilin bagajındaki patlayıcının etkisi daha fazla şiirden! Ben, üstüme alındığım şu beş para etmez şair kimliğimle çaresizim! İsyân bile edemiyorum. Devam ediyor Karataş: “Artık ‘sadra şifa’ olacak şiir çıkmıyor yayımlananlar arasından.” Açıklamalarında, eleştirilerinde kesinlikle haklı Karataş. Ama çözüm nedir? Bu yayımlananlar arasında ‘sadra şifa’ olacak şiir yoksa, bu kadar şiir neden yayımlanır? Yoksa herkesin (her kesimin) gönlüne ferahlık vermek için aradığı başka bir şifa kaynağı mı var?

//

“şiire uygun şeyler bulmak güçleşti galiba  
dünya mı tükendi yeniden mi başlamalı şiire”  
Turgut Uyar, *Sonsuz ve Öbürü*, Broy Yayınları, 1985.

//

“Her çağda olduğu gibi günümüzde de hangi kelimelerin parlatılmasına özen ve hangi kelimelerin sönük kalmasına rıza gösterildiğine bakıp kimin ne gibi işler peşinde koştuğuna dair bir fikir edinme kolaylığına sahibiz. Geçerli kelimeler “metropolün” seçtikleriyse bunun bizi “metropole hizmet edenlerin” hoşlanacakları bir yere götürüşüne şaşmamak gerekir. Üzerinde yaşadığı toprakların gönenmesini (yıkanmasını), arasında yaşadığı insanların gönence (temizliğe) kavuşmasını dert edinen bir kişi metropolün kirletilmiş havasını solumaktan korunabilmek için derdi sebebiyle seçtiği kelimelerden bir atmosfer oluşturmak zorundadır. Ne var ki bu kelimelere ‘şartları ve niyetleri göz ardı ederek’ anlam yükleme tutumuna kıskançlıkla bağlılık gösterilirse dayatmaları fark etme kolaylığının zorluğa dönüşmesine yol açılmış olur.”

İsmet Özel, *Cuma Mektupları*’ndan.

Şiire, hızla bireyselleşen kabile insanların birbirine manevi bağımlılığını sağlayan bir çoklu ortam ara bağlantısı, bir arabirim gibi de bakılabilir. Ahiretle bağlantı ise oldukça zayıf, yüksek çözünürlük sağlanamıyor bir türlü.

“Deli olan bu dünyada akıllılığı anlatmaktır şiir.” Böyle demiş Can Yücel. Bu bir şair sözü mü? Bence değil. Eğer şair sözü olsaydı (olaydı) tam tersinin söylenmesi gerekirdi bence: “Akıllı olan bu dünyada deliliği anlatmaktır şiir.” Düccane Cündioğlu, Şeyh Ahmed Rufai Hazretleri’nin şöyle dediğini aktarıyor: “Çevremizde pek deli kalmadı, herkes akıllı geçiniyor. Bu yüzden, ey dostlar, fırsat varken hakikat bilgisini kendiniz elde etmeye çalışın: Delirin!”

//

90’ların başında şiirin *sesini* bir parça olsun basın-yayın organlarında duyurabilmek için dokuz şair, altı ay süreyle şiir yayımlamamakla bir protesto eylemini başlatmışlardı. Bu eylem medyada ‘şairler grevi’ olarak yer aldı, oysa bildiride ‘grev’ sözcüğü hiç geçmiyordu. Protesto Bildirisi’nde şöyle deniyordu: “Artık şiir yok beşe. Şairler birleşin!” Tarsuslu bir grup şiirseverden ilginç bir katılım gerçekleşir, şöyle diyorlardı gönderdikleri mektupta: “Şairler belki birleşemez diye, şiirseverler olarak biz birleştik.” Can Yücel, Arif Damar, Cevat Çapan, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş, Küçük İskender, Erdal Alover, Turgay Fişekçi ve Cemal Süreya’dan oluşan bu dokuz şair içinde bana garip gelen, isminin orada oluşuna şaşırduğım sadece şair vardı: Cemal Süreya. 9 Ocak 1990’da gruptan ayrıldı, bir daha hiç şiir yayımlamamak üzere, öbür dünyaya geçerek.

Hiçbir şiiri kalmasa bile, bir eylemiyle tarihe geçeceğini söylemişti Cemal Süreya. Bu eylem, en yakın arkadaşı Muzaffer Buyrukçu’yla beraber gerçekleştirdiği “Özal’a İntihar Çağrısı”dır.

//

“Türkiye’de *şairin konumu nedir?* diye düşünüyorum bir süredir. Şu sıralar, *tanıtım-tüketim* süreci içinde geliştiğinden her şey, şairlerin grevi de bir reklâm kampanyası olarak kaldı, dolayısıyla şiirin saygınlığı konusunda bir gelişmeye doğal olarak yol açmadı. Beni ilgilendiren toplumun şiire ilgisizliği ve duyarsızlığı değil elbet. Şairin kendi tutumu.”

Ahmet Oktay; 20 Kasım 1990, *Milliyet*.

Asaf Hâlet Çelebi de Ece Ayhan gibi düşünür: “Bizde şiir diğer milletlere nazaran 40. derecede belki de 100. derecede gelen bir davadır. Yani şiirle alâkadar olanlar dahi ancak kendi yazdıkları nesnelere öne sürmek için ve âdet olmuş diye benimseyen yarı münevverlerdir. Bizde şair ekseriyetle tufeylî ad-

dedilen biraz gülünç, biraz zavallı ve anormal bir mahlûktur. Onun için şaire kimse metelik vermediği gibi şairin de dil davası üzerinde bir rolü yoktur.”

Şiir dünyanın en doğru tabiridir. Dünya, kimine göre uzun, kimine göre tatlı bir rüya. Kimine göreyse bir karabasan.

//

Cesare Pavese'nin şiirlerini Kemal Atakay çevirisiyle okuyorum (2009'da YKY'de yayımlandı). Şiirlerin altında tarihleri var; ortalama olarak seçtiğim tarih: 1928. Aklıma Mehmed Âkif takıldı. 1928. Biri İtalya'da (Torino'da), diğeri Mısır'da (Hilvan'da), aynı tarihte, ama farklı şuur alanlarında. Nasıl bir çelişki bu?

Pavese ne söylüyordu, Âkif'in söylediği neydi? İkisi de bir ruh taşıyordu (“ruh tektir,” diyor İbn Arabî, “herkesin ayrı bir ruhu yok.”) ikisinin de bir şuuruna sahip olduğundan emin durumdayız. Pavese fazlasıyla kendine, kendi benliğine odaklanmış bir şiirle meşguldü. Âkif'te ise kendi dertlerini unutup İslâm ümmetinin dağılık, perişan durumuna çözüm arayan bir şairin feryadı, figanı var. Aynı dönemde, birbirinden habersiz iki şairin birbiriyle kesişmesi ihtimal dâhilinde olmayan hâletiruhiyesi.

//

“Şiirle teşrik-i mesainiz olduğu müddetçe, içsel boşluk tehlikesiyle karşı karşıya kalmazsınız” diyor Emil Mihai Cioran, Sylvie Jaudeau ile yaptığı söyleşide. Jaudeau soruyor: “Şiirden niçin koptunuz?” Şöyle cevap veriyor Cioran: “İçsel olarak tükendiğim için, heyecan kapasitem zayıfladığı için. Kurduğunuz bir zaman geliyor. Eğer şiire merak duymanızı sağlayan o ruhsal tazeliğiniz olmazsa, yapaylıklarını[zı] çabucak açığa çıkarıyorsunuz.”

*Çürümenin Kitabı*'ndan birkaç cümleyi de alır Sylvie Jaudeau: “Şiir, ele geçirilemeyen özünü ifade eder; nihai anlamı her tür ‘güncelliğin’ imkânsızlığıdır. Neşe şiirsel bir duygu değildir... Şiir ve ümitlenme arasında tam bir bağdaşmazlık vardır.”

(E. M. Cioran, *Ezeli Mağlup / Söyleşiler*; çeviri: Haldun Bayrı; Metis Yayınları, ikinci basım 2012, s: 168)

//

hepimiz kuşatma altındayız  
yaşayanlar için Allah rahmet eylesin  
ölenler içinse uzun ömürler dilerim.